

dr Henryk Palkij

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej

Rozwój form egzaminowania z historii i wiedzy o społeczeństwie w świetle nowego systemu szkolnego – ewaluacja z perspektywy dwudziestu czterech konferencji

Abstrakt

Perspektywa historyczna, jaką daje XXV Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej skłania do refleksji nad drogą, jaką przeszły diagnostyka edukacyjna i egzaminy zewnętrzne, a w tym egzamin z historii i wiedzy o społeczeństwie, w polskim systemie szkolnym. Z mojej perspektywy tę drogę najlepiej można byłoby opisać, przeglądając materiały z dwudziestu czterech konferencji diagnostyki edukacyjnej. Problemy różnych aspektów diagnostyki edukacyjnej nie są celem tego artykułu, ani nie należą do moich kompetencji, a sam artykuł rozrósłby się do wielkich rozmiarów. Zresztą znaczna część tej drogi przedstawiona została w licznych publikacjach, wśród których na uwagę zasługuje artykuł o diagnostyce edukacyjnej Bolesława Niemierki. Autor wydzielił okresy rozwoju diagnostyki edukacyjnej: start w latach 1993–1994, przed powstaniem Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej (1999–2003), w ramach PTDE (2004–2013)¹. Do celów mojego artykułu chciałbym wykorzystać i rozbudować tę chronologię, aby omówić zmiany zachodzące w egzaminie z historii i WOS-u, rozbudowując ją do 2019 roku oraz wykorzystując uwagi, które przedstawiłem na poprzednich konferencjach².

W okresie powojennym egzamin maturalny z historii w polskiej szkole średniej był egzaminem wewnętrznym. Najczęściej był to egzamin pisemny, obejmujący kilkugodzinne wypracowanie na jeden z trzech tematów przygotowywanych przez kuratoria, i egzamin ustny. Egzamin z WOS-u pojawiał się sporadycznie na maturze, jako egzamin ustny. Od upadku realnego socjalizmu następowały zmiany, które stale przyspieszały, ale można je podzielić na kilka etapów.

¹ B. Niemierko, *Dwie dekady dojrzewania diagnostyki edukacyjnej w Polsce*, „Ruch Pedagogiczny” 2014, nr 2, s. 5–26.

² H. Palkij, *Rozwój form egzaminowania z historii w perspektywie nowej szkoły średniej*, [w:] *Dawne i nowe formy egzaminowania*, pod red. B. Niemierki i W. Małeckiego, V (VII) Ogólnopolska Konferencja z cyklu Diagnostyka Edukacyjna, 4–6 grudnia, Wrocław 2001, s. 283–286; *Rozwój form egzaminowania z historii w perspektywie nowej szkoły średniej – ewaluacja po dziesięciu latach*, [w:] *Ewaluacja w edukacji. Koncepcje, metody, perspektywy*, pod red. B. Niemierki i M.K. Szmigiel, XVII Krajowa Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej, Kraków, 23–25 września 2011, s. 396–401.

Początki zmian 1993–1999

Po ewaluacji krajowego systemu oceniania w szkolnictwie polskim w 1993 r. w następnym roku rozpoczęło się przygotowanie programu Nowa Matura³. W efekcie kilkuletnich prac udało się opracować ogólnopolskie kryteria oceniania egzaminu pisemnego i opracować zasady egzaminu ustnego z historii oraz rozpoczęło się publikowanie materiałów w różnych ośrodkach krajowych⁴. Podobną drogę przeszła wiedza o społeczeństwie, ponieważ w ramach międzynarodowego programu „Edukacja obywatelska w społeczeństwie demokratycznym” od 1993 r. powstał program nauczania oraz sieć ośrodków edukacji obywatelskiej i ekonomicznej, które przygotowały kadry do zmian w tym obszarze edukacji⁵.

W latach 1997–1999 trwały intensywne prace nad przygotowaniem reformy edukacji oraz opracowaniem egzaminów zewnętrznych wspierane przez różne programy krajowe i międzynarodowe (np. Nowa Matura, Kreator, SMART)⁶. W ich efekcie opracowano nowe standardy⁷, przygotowano pilotażowe egzaminy⁸. Zwieńczeniem prac była zmiana systemu szkolnego i wprowadzenie egzaminów zewnętrznych⁹.

Nowy system szkolny i egzaminy zewnętrzne 1999–2019

Od 1999 roku wkroczyliśmy w nową rzeczywistość, w której egzamin maturalny z historii i WOS-u był egzaminem zewnętrznym i składał się z trzech części. Jednak taka sytuacja nie trwała długo, gdyż w 2003 roku wprowadzono *Standardy wymagań egzaminacyjnych*¹⁰, które wymusiły wprowadzenie nowej formy egzaminów i zasady ich przeprowadzania. Egzamin maturalny z historii i WOS-u można było zdawać jako przedmiot obowiązkowy na poziomie podstawowym (120 minut – Arkusz I) lub rozszerzonym (270 minut – Arkusz II).

³ J. Marquand, *Studium wstępne systemu oceniania w polskim szkolnictwie*, Warszawa 1993.

⁴ Były to coroczne informatory maturalne, wydawane np. w Krakowie od 1995 roku, które stale się powiększały, zaczynając od publikacji: *Matura'97 Historia*, oprac. zesp. Z. Bajor, Z. Bednarek, K. Kuleczka, H. Palkij, K. Zaufal, Kraków 1997, ss. 217, w ramach serii: Program Nowa Matura.

⁵ Cały proces omówiony m.in. w: *Buliding Civic Education for democracy in Poland*, ed. by R.C Remy and J. Strzemieczny, (1996) National Council for the Socila Studies and Eric Clearinghouse for Social Studies? Social Science Education.

⁶ Każdy z tych programów zaowocował licznymi publikacjami i analizami np. *Ewaluacja nowej matury. Zbiór studiów teoretycznych i empirycznych*, pod red. B. Niemierki, MEN, Wrocław 1999.

⁷ *Standardy osiągnięć szkolnych (przykłady zapisywania). Materiały do dyskusji*, MEN Departament Analiz i Prognoz Edukacyjnych, Warszawa 1997; *Reforma systemu edukacji. Projekt* MEN, WSiP, Warszawa 1998.

⁸ *Syllabus i egzamin pilotażowy. Historia*, oprac. T. Chynczewska-Hennel (doradca akademicki), D. Daszkiewicz-Ordyłowska, M. Jekel, K. Jurek, A. Kurpiewski, H. Palkij (lider zespołu), M. Raczyński, E. Wesolek, E. Szakalicki, współudział: C. Bogaerts (konsultant CITO), A. Midgley (konsultant AEB), wyd. MEN w ramach programu SMART, red. edycji A. Jerzmanowski, Warszawa 1999.

⁹ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego*, Dz.U. 1999, nr 14, poz. 129.

¹⁰ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 kwietnia 2003 r.*, Dz. U. Nr 90.

Wyboru poziomu zdający dokonuje w czasie egzaminu¹¹. Kolejne zmiany wprowadzono w 2007 roku, które spowodowały, że historia i WOS mogły być egzaminami obowiązkowymi, zdawanymi na poziomie podstawowym lub rozszerzonym, albo jednym z egzaminów dodatkowych zdawanych na poziomie rozszerzonym¹².

Nowa podstawa programowa wprowadzona w 2008 roku¹³ przyniosła kolejne zmiany, które spowodowały, że egzamin z historii i WOS-u mógł być zdawany tylko jako przedmiot dodatkowy, ale można go było zdawać na dwóch poziomach¹⁴. Kolejna zmiana zaczęła obowiązywać od roku szkolnego 2014/2015. Odtąd egzamin maturalny z historii i WOS-u może być zdawany wyłącznie jako przedmiot dodatkowy na poziomie rozszerzonym (trwa 180 minut)¹⁵. Egzamin ma formę pisemną i trwa 180 minut.

Nowy system szkolny i egzaminy zewnętrzne od 2017 r.

Tymczasem nagle, w 2017 r., historia zatoczyła koło, gdyż ponownie zmieniono podstawy programowe, wprowadzając ośmioletnią **szkołę podstawową i czteroletnie liceum**¹⁶. Ponownie konieczne będą zmiany egzaminu, nad którymi dopiero trwają prace. Historia i WOS, które zdawane były w gimnazjum, także zmieniały się podobnie jak egzamin maturalny. Teraz w szkole podstawowej planowany jest tylko egzamin z historii. W roku 2019 po raz ostatni przeprowadzony został egzamin gimnazjalny, a egzamin z historii i WOS-u w dotychczasowej formule zakończy się w 2022 r.

Ten krótki przegląd zmian miał służyć podkreśleniu faktu, iż paradoksalnie po wielu latach pracy znajdujemy się w podobnej sytuacji jak w latach 1999, 2005, 2008, i stworzyć podstawę do zastanowienia się nad wieloma aspektami tego problemu. Jak w poprzednich artykułach, proponuję poruszyć aspekt praktyczny, aspekt teoretyczny, aspekt organizacyjny, aspekt polityczny, aspekt instytucjonalny, aspekt teorii oceniania i egzaminowania, aspekt syntetyczny.

¹¹ *Informator maturalny od 2005 roku z historii*, CKE, Warszawa 2003; podobny informator dotyczył WOS-u.

¹² *Informator o egzaminie maturalnym od 2008 roku. Historia*, CKE, Warszawa 2007; podobny informator dotyczył WOS-u.

¹³ Dziennik Ustaw –2009 r, nr 4, poz. 17; druk: *Podstawa programowa z komentarzami*. Tom 4. *Edukacja historyczna i obywatelska w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum historia i społeczeństwo, historia wiedzy o społeczeństwie, podstawy przedsiębiorczości, ekonomia w praktyce, wychowanie do życia w rodzinie, etyka, filozofia*, Warszawa 2009.

¹⁴ Egzamin maturalny od 2010 roku. *Aneksy*, CKE, Warszawa 2009.

¹⁵ *Informator maturalny o egzaminie maturalnym z historii od roku szkolnego 2014/2015*, CKE, Warszawa 2013.

¹⁶ Nowe podstawy programowe do szkoły podstawowej Dz.U. 2017 poz. 356, a do szkół ponadpodstawowych Dz.U. 2018, poz. 467.